

DSBcB031 – 4. hodina – kult Isidy – Řecko a Řím

V minulé hodině jsme se seznámili s egyptskými náboženskými kořeny kultu Esety a Usira. V dnešní hodině přijde na řadu expanze již helenizovaného kultu do Řecka a Říma, fungování kultu a jeho kněží a asimilace některých prvků kultu do křesťanství.

Příchod kultu do Říma

V prostředí Řecka byl egyptský kult znám již v 5. století př. n. l. a během následujících staletí, především pak v době Helénistické, se již univerzální a poměrně helenizovaný kult Isidy a spol. šíří po Řecku.

Šíření kultu do Říma bylo složitější a trvalo poměrně dlouhou dobu, než stálo v Římě na Martově poli významné Iseum a Sarapeum. Stejně jako do Řecka se i do Itálie povědomí o kultu šíří pozvolna obchodními styky s Egyptem. S egyptskými obchodníky a námořníky se šíří egyptský kult nejprve do pobřežních měst Itálie a vznikají první chrámy. V Římě samotném však dlouho senát brání přijetí tohoto kultu i opakovaným snahám o postavení chrámu.

Podle zmínky na úplném konci Apuleiova románu Proměny aneb Zlatý osel bylo v Římě založeno již za časů diktátora Sully kněžské kolegium Pastoforů, které sloužilo kultům Isidy i Osirida.

Příchod kultu do Říma

Výstavba chrámu na Martově poli byla v plánu již po dobu 1. stol. př. n. l., nicméně byla opakovaně zakazována římským senátem. V roce 58 př. n. l. senát vydal rozhodnutí o odstranění Isidiny sochy z Kapitolu, roku 53 př. n. l. následovalo rozhodnutí zakazující soukromé uctívání Isidy a nařizující zničení všech jejích svatyní. V roce 47 př. n. l. byl z rozhodnutí senátu stržen chrám Isidy na Martově poli. Nicméně mezi lidem bylo takové nadšení pro tento egyptský kult, že triumvirové roku 43 př. n. l. povolili znovupostavení chrámu na Martově poli (*D. C. 47, 15*), a kult začal v Římě fungovat, nicméně mimo pomerium (*D. C. 40, 47*). Augustus za svého šestého konsulátu zakázal egyptské kulty uvnitř pomeria, nicméně nebránil jejich fungování vně posvátných hranic města Říma.

Dio Cassius, 53, 2

„As for religious matters, he did not allow the Egyptian rites to be celebrated inside the pomerium, but made provision for the temples; those which had been built by private individuals he ordered their sons and descendants, if any survived, to repair, and the rest he restored himself. He did not, however, appropriate to himself the credit for their erection, but allowed it to go as before to the original builders. And inasmuch as he had put into effect very many illegal and unjust regulations during the factional strife and the wars, especially in the period of his joint rule with Antony and Lepidus, he abolished them all by a single decree, setting the end of his sixth consulship as the time for their expiration.“

Příchod kultu do Říma

Kult však setrval pod dohledem státu a několikrát došlo k různým zásahům proti tomuto kultu. Například za vlády Tiberia, jak dokládá Suetonius (*Suet. Tib. 36*):

„Cizozemské náboženské obřady, zvláště egyptské a židovské rituální zvyklosti, zarazil, donutil ty, kdož lpěli na takové pověře, spálit posvátná roucha s veškerými příslušnými nástroji. Židovskou mládež pod záminkou vojenské služby rozptýlil do provincií s drsnějším podnebím, ostatní příslušníky téhož kmene nebo stoupence podobných směrů vykázal z Říma, pohroziv trvalým otroctvím těm, kdo by neuposlechli. Rovněž vypudil astrology, ale vyhnanství prominul těm, kteří prosili o milost a slibovali, že svého umění zanechají.“

Nicméně kult si postupně během 1. stol. n. l. vybudoval pevnou pozici v náboženské struktuře císařského Říma a fungoval dále nerušeně až do doby, kdy převládlo křesťanství a pohanství bylo postupně potlačeno.

Chrám na Martově poli – Iseum Campensis

Isidin chrám na Martově poli stál v těsné blízkosti baziliky *Santa Maria sopra Minerva* (Isidin chrám byl chybně interpretován jako Minervin). Sarapidův chrám, který měl být od Isidina chrámu jen přes ulici, stál v místech dnešního kostela *Santo Stefano del Cacco*. Obojí nedaleko Pantheonu.

Kostel *Santo Stefano del Cacco* byl postaven na ruinách chrámů Isidy a Sarapida někdy na přelomu 8. a 9. století. Ruiny těchto chrámů se dochovaly až do této doby. Při stavbě bylo použito dvanácti původních sloupů. Na různých místech současného Říma navíc lze spatřit egyptské obelisky, které byly součástí těchto chrámů. Nejznámější z nich stojí přímo před bazilikou *S. Maria sopra Minerva* zakomponovaný do Berniniho barokní sochy slona. Jedná se o nejmenší z obelisků v Římě a zároveň o jeden ze dvou obelisků z egyptského města Sais, odkud je Dioklecián na přelomu 3. a 4. století převezl do Říma a postavil v areálu Isea a Sarapea. Zbytky Isidiny sochy z chrámu jsou do dnes k vidění na Piazza San Marco v Římě jako „Madama Lucrezia“.

„Madama Lucrezia“

Pulcino della Minerva (Bernini)

Kněžstvo egyptských kultů

Různé druhy kněží nám dokládají především dva spisy, které byly zmíněny dříve: Apuleiův román *Proměny aneb Zlatý osel* a Plútarchův spis *De Iside et Osiride*. Dále jsou doklady na různých hrobkách a nápisech či různé zmínky u různých jiných autorů.

Podle obou velkých pramenů lze předpokládat, že nejvyšší kněžstvo bylo egyptské – egyptští kněží si uchovávali kontrolu nad kultem a zachovávali jistou exotičnost kultu. Vedle těchto kněží existovala zřejmě různá pomocná kněžská kolegia v řeckém a římském prostředí, ve kterých již mohli působit i Římané a Řekové. Pro římské prostředí se jedná o kolegium **pastoforů**, zmíněné u Apuleia. Tito pastoforové měli na starost při průvodech nést obrazy bohů a mohli číst posvátné texty psané hieroglyfy. Plútarchos dokládá řecká jména dvou kolegií – *ti, kteří měli na starost posvátná roucha* (ἱερόστολος – **hierostolos**; pl. **hierostoloi**) a *nosiči posvátných objektů* (ἱεραφόρος – **hieraforos**; pl. **hieraforoi**).

Egyptské kněžstvo podle Plútarcha

Podle Reginalda Witta (*Isis in the Ancient World*) propracovanost obřadů a svátků a množství úloh muselo předpokládat jasnou dělbu úkolů a různé druhy kněžských stavů podle jednotlivých úloh. Sem patří i pastoforové spolu s hierostoly a hierafory. Dále uvádí kněží označované jako *neocori* (titul převzatý z Artemidina kultu), kteří měli na starost udržovat chrám v dokonalé čistotě. Sem patří i různí další nosiči různých předmětů, textů, koláčů (*canephoroi*), pěvci písní (*paeanistai*) a další. Není dochován doklad o nějaké ústřední autoritě, která by ovládala celý kult.

Podle Plútarcha i Apuleia kněží i zasvěcenci Isidina kultu byli viditelně poznat podle vyholené hlavy a lněných rouch. Jak popisuje podrobněji Plútarchos, Isidini kněží měli být střídmi v jídle i pití, neměli být obézní, měli být dohola oholeni (vlasy, vousy). Měli se vyhýbat určitým druhům jídla, víno měli pít jen omezeně a jen pokud nemuseli před nějakým svátkem či důležitým obřadem držet půst. Očistu jim poskytovala voda a vodou očišťovali i zájemce vybrané k zasvěcení do tajemství a mystérií.

Plut. Isid. 4: Proč nosili Iněná roucha a odstraňovali si vlasy?

„... But for all this there is only one true reason, which is to be found in the words of Plato: "for the Impure to touch the Pure is contrary to divine ordinance." No surplus left over from food and no excrementitious matter is pure and clean; and it is from forms of surplus that wool, fur, hair, and nails originate and grow. So it would be ridiculous that these persons in their holy living should remove their own hair by shaving and making their bodies smooth all over, and then should put on and wear the hair of domestic animals. ...

But the flax springs from the earth which is immortal; it yields edible seeds, and supplies a plain and cleanly clothing, which does not oppress by the weight required for warmth. It is suitable for every season and, as they say, is least apt to breed lice...“

Isidiny kněžky (CIL VI, 02246); Via Appia Antica

Isidiny kněžky (CIL VI, 02246)

Isidiny kněžky

Detail of a relief showing a procession from the cult of Isis.
Rome: Vatican Museum. Alinari 26 981.

Svátky

Co se svátků Isidiných týče, máme je v římském prostředí doloženy až u Apuleia a ve Filokalově kalendáři z roku 354 n. l. Jsou to ***Navigium Isidis*** (Isidina loď) a svátky zvané ***Lychnapsie*** (Lychnapsia, svátek světel), které jsou doloženy z Filokalova kalendáře.

Pausaniás (10, 32) popisuje lokální obřad na počest Isidy konaný v jejím chrámu u města Tithorea v Řecku. Dokládá také několika historkami, že kdo vyzradí Isidina tajemství, zemře.

Apuleius vedle průběhu svátku Navigium Isidis popisuje, samozřejmě tak, aby nevyzradil tajemství, průběh zasvěcení do mystérií a tajemství Isidy a Osirida, které mělo mít tři stupně.

Navigium Isidis – Apul. Met. XI, 7-12. (č. str. 267-271)

„Tím ukončila nepřemožitelná bohyně svou posvátnou předpověď a rozplynula se sama v sebe. Hned nato jsem se probudil, spolu se spánkem mě opustil strach a místo toho mě pronikla taková radost, až jsem se z toho celý zpotil. Vyskočil jsem pln podivení nad tak zřetelným zjevením mocné bohyně, svlažil jsem se mořskou vodou, pozorně jsem si znova promýšlel její vznešené příkazy a probíral jsem po pořádku její napomenutí.

Krátce nato zlaté slunce zahnal mračna černé noci a vstalo. A hle, všude po ulicích se valí davy jako vždycky při náboženských slavnostech, ba skoro jako při nějakém triumfu. Zdálo se mi, že necítím radost jen já, ale že celá příroda jásá, proniknuta takovým veselím, že jsem měl pocit, jako by se i zvířata všeho druhu, všechny domy, ba i sám den radovaly s jasnou tváří. Vždyť i po jinovatce z uplynulé noci náhle přišel prosluněný pokojný den, takže ptáčci zpěváčci, vylákaní vůní jara, zanotovali své líbezné písničky a vzdávali lichotný hold matce hvězd, rodičce časů a vládkyni celého světa.

Navigium Isidis – Apul. Met. XI, 7-12. (č. str. 267-271)

... A hle, pomalu postupuje první část velkého slavnostního průvodu, všichni účastníci jsou nádherně oblečeni, každý podle svého osobitého přání a záliby. Jeden měl přes rameno závěsník na meč a představoval vojáka, druhého v podkasaném plášti a obutého v hrubé boty lovecké oštěpy změnil v lovce, další měl na nohách zlacené střevíce a hedvábným šatem, drahými šperky, parukou a vláčnou chůzí předstíral, že je žena. Dál zas jiný se honosil chrániči holení, štítem, přilbou a mečem, takže by sis mohl myslit, že jde z gladiátorských kasáren. Nechyběl tam ani člověk, který si svazky prutů a nachem na oděvu hrál na úředníka, jiný, který pláštěm, holí, sandály a kozí bradkou napodoboval filosofa, a další dva s různými pruty, z nichž jeden představoval ptáčníka, ten měl na prutu lep, druhý rybáře, ten na něm měl udici. Zahlédl jsem tam i krotkou medvědici oblečenou jako matrána a nesenou na nosítkách, dále opici s látkovou čepicí a ve fryžském šafránovém šatě, ta nesla zlatý pohár jako pastýř Ganymédés, a osla s přilepenými křídly, který šel za nějakým vetchým starcem, takže bys řekl, že ten člověk je Bellerofón, osel Pégasos, ale oběma by ses musil smát.

Navigium Isidis – Apul. Met. XI, 7-12. (č. str. 267-271)

Stále ještě postupoval tento maškarní průvod prostých lidí a rozbíhal se na všechny strany, ale už se začínalo dávat do pohybu i vlastní slavnostní procesí oslavující spásnou bohyni. Ženy ověnčené jarním kvítím, jejichž bělostná roucha jen zářila a na nichž bylo vidět, jakou mají radost ze svých ozdob, sypaly z klína kvítka na cestu, kudy svatý průvod kráčel, až byla půda zakryta. Jiné držely lesklá zrcadla obrácená dozadu a ukazovaly přicházející bohyni svou ochotu obsluhovat ji. Ještě jiné měly v rukách hřebeny ze slonoviny a pohybovaly pažemi a ohýbaly prsty, jako by zdobily a česaly vlasy své královny. Opět jiné kropily ulici různými voňavkami a vzácným balzámem, který ulévaly po kapkách. Kromě toho kráčel v průvodu velký počet mužů i žen s lucernami, pochodněmi, voskovicemi a jinými svítidly, aby si tak vyprosili milost té, od které pocházejí nebeské hvězdy.

Bylo tam také plno líbezných hudby, šalmaje a flétny hrály ty nejsladší melodie. Za hudebníky šel krásný sbor vybrané mládeže, oblečené do rouch svítících novostí a bělostí jako padlý sníh, ti zpívali stále znova píseň plnou půvabu, složenou i s nápěvem nadaným básníkem, který měl to štěstí, že mu poskytly Múzy inspiraci. Její slova už napřed vyjádřila to, oč měly prosit větší písně obřadní.

Navigium Isidis – Apul. Met. XI, 7-12. (č. str. 267-271)

V průvodu kráčeli také pištcí zasvěcení velkému Sarápidovi, hrající bez přestávky na šikmou píšťalu, která jim dosahovala až k pravému uchu, písňe obvykle hrané při obřadech v chrámu tohoto boha. Mnoho lidí také stále vyzývalo k uvolnění cesty pro svatý průvod.

A už proudí davy lidí zasvěcených do božských tajemství, muži i ženy každého stavu a každého věku, v lněných oděvech zářících neposkvrněnou bělostí. Ženy měly navoněné vlasy zavinuté průsvitným závojem, mužům se svítila temena vyholených lebek na znamení, že to jsou pozemské hvězdy velkého náboženství. Bronzová a stříbrná, někdy dokonce i zlatá seistra, jimiž potřásali, pronikavě zvonila. Hlavní kněží, řídící obřady, byli oblečeni do dlouhých bílých lněných říz, přiléhajících k hrudi a zahalujících je až k patám, a nesli vznešené odznaky nejmocnějších bohů. První z nich držel svítilnu vydávající jasné světlo, nepodobnou našim svítilnám, jimiž si svítíme večer při hostinách: byla ze zlata, měla podobu člunku s otvorem uprostřed, v němž plápolal plamen mocnější než u jiných lamp.

Navigium Isidis – Apul. Met. XI, 7-12. (č. str. 267-271)

Druhý byl oblečen stejně, ale nesl v obou rukách oltářík, zvaný pomocný, pojmenovaný tak podle pomocné péče vznešené bohyně. Třetí zvedal při chůzi do výše palmovou ratolest se zlatými listy, zhotovenými s vynikajícím uměním, a Merkurovu hlasatelskou hůl. Čtvrtý ukazoval symbol spravedlnosti: vymodelovanou levou ruku s otevřenou dlaní; protože je od přírody pomalá a protože jí chybí obratnost a vynalézavost, zdálo se, že je pro spravedlnost vhodnější než pravá ruka. Týž kněz nesl také zlatou nádobku zaoblenou jako ženský prs a uléval z ní mléko. Pátý nesl zlatou ošatku spletenou z vavřínových proutků a šestý amforu.

Hned za nimi se objevili bozi, jimž se uráčilo kráčet po lidských nohách. První ze všech šel Anúbis, strašný posel bohů nebeských i podsvětních, zvedal do výše svou psí šíji, ukazoval tvář hned černou, hned zlatou, v levé ruce držel berlu a jeho pravice mávala zelenou palmovou ratolestí. Jej v patách následovala kráva zvednutá do vzpřímené polohy, kráva, symbol plodnosti všeploďící bohyně – nesl ji na ramenou jeden z kněží a při chůzi celý šťastný různě posuňkoval.

Navigium Isidis – Apul. Met. XI, 7-12. (č. str. 267-271)

Jiný nesl schránku obsahující tajemství – uvnitř byly uzavřeny před nezasvěcenci skrývané předměty sloužící k vznešenému náboženskému kultu. Další držel ve svém šťastném náručí ctihodný obraz nejvyššího božstva, nepodobný ani domácím zvířeti, ani ptákovi, ani šelmě, ani člověku, ale tak důvtipně vymyšlený, že si zasloužil úctu už pro svou novotu. Byl to nevyslovitelně svatý symbol božské pravdy, jejíž tajemství má být chráněno naprostým mlčením, a byl vytvořen z ryzího zlata asi takto. Byla to velmi dovedně zhotovená nádobka s oblým dnem, na vnější straně pokrytá podivuhodnými egyptskými obrazy. Její hrdlo nepřilíh vysoko zvednuté přecházelo v dlouhou trubku zakončenou hubičkou, na druhé straně bylo připevněno široké a hodně odstávající ucho, na kterém ležela stočená zmije se vztyčenou hlavou na zduřelém šupinatém krku s barevným pruhem.

A hle, už se ke mně blíží ono dobrodiní, které mi slíbilo nejmilostivější božstvo a které má změnit můj osud, už konečně přichází kněz přinášející mou spásu. Vypadá přesně tak, jak mi ho popsal božský slib, v pravé ruce drží pro bohyni seistron a pro mne věnec...”

Navigium Isidis – Apul. Met. XI, 16-17. (č. str. 274-275)

„... Za těchto řečí a v radostném shonu zbožných slibů jsme pomalu postupovali, až jsme se přiblížili k břehu moře a došli právě na to místo, kde jsem den předtím odpočíval ještě jako osel. Tam byly obrazy bohů rozestaveny předepsaným způsobem, nejvyšší kněz co nejpečlivěji očistil zapálenou pochodní, vejcem a sírou loď velmi dovedně zhotovenou a kolem dokola pomalovanou podivuhodnými egyptskými obrazy, čistými ústy pronesl nejslavnostnější modlitbu a loď odevzdal a zasvětil bohyni. Do běloskvoucí plachty tohoto šťastného korábu byla vetkána písmena, která znova vyjadřovala prosbu za poskytnutí příznivé plavby v novém plavebním období. Byl vztyčen stožár, oblý piniový kmen, vysoko čnící ve své nádheře, ozdobený krásným strážním košem. Zád' končila ozdobou v podobě zahnutého husího krku, třpytila se, jak byla pokryta plátky ryzího zlata, a celá loď jen zářila, protože byla z hlazeného citrového dřeva.

Navigium Isidis – Apul. Met. XI, 16-17. (č. str. 274-275)

Pak veškeré obyvatelstvo, jak zasvěcenci, tak nezasvěcenci, o závod snášejí ošatky plné voňavek a jiných obětních darů tohoto druhu a nad vodní hladinou provádějí úlitbu kvásku zadělávaného mlékem, až byla loď naplněna štědrými dary a obětinami majícími zajistit úspěch a zdar, byla uvolněna kotevní lana a mírný příznivý vánek ji zanesl na širé moře.

Když ujela kus cesty a už ji skoro ani nebylo vidět, nosiči posvátných předmětů se znovu chopili toho, co kdo přinesl, a v stejném ladném pořádku se procesím rychle vraceli ke svatyni.

Když jsme už došli až k samému chrámu, velekněz a ti, kteří nesli posvátné obrazy, i ti, kteří byli už dříve zasvěceni do posvátných tajemství jeho vnitřku, byli vpuštěni do příbytku bohyně a obřadně tam uložili obrazy, které byly jako živé.

Navigium Isidis – Apul. Met. XI, 16-17. (č. str. 274-275)

Pak se jeden z nich, kterému všichni říkali tajemník, postavil přede dveře a svolal shromážděné pastofory (tak se ten ctihodný sbor nazýval) jako do nějaké schůze a z vysoké terasy, na níž stál chrám, přečetl modlitby za blaho mocného císaře, senátu, jezdeckva a celého římského národa, námořníků a lodí a vůbec všeho, co podléhá zákonům naší říše, jak je měl zapsané v knize, a podle řeckého zvyku řeckým jazykem vyhlásil začátek plavby. Po jeho slovech vzkřiklo celé shromáždění, aby tím zpečetilo šťastný výsledek předneseného přání pro všechny. Všichni přítomní pak opilí radostí líbali nohy stříbrné sochy bohyně, která stála na stupňovitém podstavci, a s olivovými ratolestmi i jinými snítkami a věnečky v rukách se rozcházelí do svých domovů. Jen mně můj duševní stav nedovoloval vzdálit se odtud třeba jen o šířku nehtu, ale s očima upřenýma na sochu bohyně opakoval jsem si v duchu svá dřívější dobrodružství.“

Navigium Isidis

Procession in Honor of Isis, Frederick A. Bridgman, 1902.

Navigium Isidis a Lychnapsie

Navigium Isidis bylo datováno na 5. března a tímto svátkem se otvíralo po zimě moře pro plavbu. Apuleiův popis se odehrával v přístavním městě Kenchrejích, korintské kolonii.

Dalším svátkem byly pravděpodobně *Lychnapsie*, které byly doloženy ve Filokalově kalendáři. Existují jen nepřímé důkazy o spojení tohoto svátku na kult Isidy. Filokalův kalendář je datuje na 12. srpna. Mohlo se jednat o svátek Isidina narození nebo o svátek symbolizující Isidino hledání Osiridova těla za světla pochodní, svíček a olejových lamp. Jednalo se o svátek světel.

Mystéria

Jediný popis zasvěcení do Isidiných mystérií nám zanechal opět Apuleius. Podle jeho popisu lze soudit, že se mystéria mohla v Isidině kultu vyvynout až v řeckém a římském prostředí pod silným vlivem eleusinských mystérií. Mezi eleusinskými mystérii a Apuleiovým popisem Isidiných mystérií jsou jisté nápadné podobnosti.

Zajímavostí v Apuleiově popisu je také jméno kněze, který ho má zasvětit do mystérií. Jmenuje se totiž Mithras.

O obsahu mystérií se opět můžeme jen domýšlet, Apuleius samotné vyvrcholení iniciace, onen mystický zážitek, popisuje jen velice stručně, vágně a plně v souladu s pravidlem mlčení o tajných záležitostech.

Zasvěcení - Apul. Met. XI, 22-24. (č. str. 279-281)

„...A spásonostná laskavost mocné bohyně mě nezklamala ani netrápila dlouhým odkládáním. Jednou za temné noci mě příkazem zdaleka ne temným upozornila, že přišel mnou stále toužebně očekávaný den, kdy chce splnit mé největší přání, a současně určila, jak velký náklad mám vynaložit na obstarání oběti; ustanovila také, aby celý obřad řídil sám Mithrás, její velekněz, který byl podle jejích slov se mnou spojen jakousi astrální spřízněností.

Tyto i další laskavé pokyny svrchované bohyně mě vzpružily. Probudil jsem se, dřív než se úplně rozednilo, a hned jsem spěchal k příbytku velekněze. Setkal jsem se s ním ve chvíli, kdy vycházel ze své ložnice, a pozdravil jsem ho. Byl jsem rozhodnut žádat na něm důrazněji než kdy jindy, aby mě zasvětil, jako by to už byla jeho povinnost. On mě však předešel, a hned jak mě spatřil, zvolal:

„Lucie, jak jsi šťastný, jak jsi blažený, vždyť velebné božstvo se milostivě rozhodlo prokázat ti tak významnou poctu!“

Zasvěcení - Apul. Met. XI, 22-24. (č. str. 279-281)

A hned dodal:

„Co tu ještě tak nečinně stojíš, nic neděláš a sám sebe zdržuješ? Přišel den, který sis neustálým modlením vyprosil a kdy na rozkaz bohyně s mnoha jmény budeš těmato máma rukama zasvěcen do nejsvětějších tajných obřadů jejího kultu.“

Stařec mi velmi laskavě položil ruku na rameno a vedl mě ihned ke dveřím vznešené svatyně. Když vykonal slavnostní obřad otevření chrámu a skončil ranní oběť, přinesl z tajného úkrytu jakési knihy napsané neznámým písmem. Některé značky byly vytvořeny z obrázků zvířat nejrůznějšího druhu a zkratkovitě zaznamenávaly nějaký text, v jiných částech bylo čtení chráněno před zvědavostí nezasvěcených lidí tím, že tahy písma byly samý uzel nebo stočené do kolečka nebo se hustě proplétaly jako úponky vinné révy. Přečetl mi z nich, co je bezpodmínečně třeba připravit k obřadu zasvěcení.

Hned jsem se horlivě a bez ohledu na náklady staral o opatření toho všeho, něco jsem koupil sám, něco mi obstarali přátelé. Když konečně podle veleknězových slov přišel čas, odvedl mě v doprovodu zástupu věřících do blízkých lázní.

Zasvěcení - Apul. Met. XI, 22-24. (č. str. 279-281)

Nejdřív mě nechal vykoupat jako obyčejně, potom prosil bohy o milost, nato mě pokropil ze všech stran a tím mě očistil. Pak mě odvedl zpátky do chrámu – to už uplynuly dvě třetiny dne -, zastavil mě před samotnýma nohama bohyně, dal mi několik tajných příkazů, o kterých se nesmí mluvit, a přede všemi svědky mi nařídil, abych si po deset dní za sebou odpíral potěšení z jídla, nejedl maso žádného zvířete a nepil víno.

Všechny příkazy jsem se zbožnou zdrženlivostí řádně dodržel a už tu byl den určený božskou lhůtou. Slunce už se naklánělo k západu a přivádělo večer, ze všech stran se scházely davy lidí a každý mě podle starodávného zvyku spojeného s mystérii poctíval nějakým darem.

Pak pošlou pryč všechny nezasvěcené, mne obléknou do obyčejného šatu z hrubého plátna, velekněz mě vezme za ruku a zavede do nejnvnitřnější části svatyně.

Zasvěcení - Apul. Met. XI, 22-24. (č. str. 279-281)

Možná že se teď zvědavě ptáš, pozorný čtenáři, co se říkalo, a co se dalo potom. Řekl bych ti to, kdyby bylo dovoleno říci to, dověděl by ses to, kdyby bylo dovoleno takové věci slyšet. Ale sluch i jazyk by byl postižen stejným trestem za opovážlivou zvědavost.

Možná však, že touha, která tě zneklidňuje, je zbožná, a já tě nebudu trápit tím, že bych tě dlouho napínal. Poslouchej tedy a věř mi, je to čistá pravda.

Došel jsem na rozhraní života a smrti, vkročil jsem na Proserpinin práh, projel jsem všemi živly a vrátil jsem se. Uprostřed noci jsem spatřil slunce jiskřící jasným světlem. K bohům podsvětním i nebeským jsem přistoupil na dosah ruky a vzýval jsem je z bezprostřední blízkosti.

To je mé vyprávění. Třebaže jsi slyšel vše, přece jen jsi odsouzen k tomu, abys ničemu nerozuměl.

Budu ti tedy vyprávět jen to, co lze předložit chápavosti nezasvěcence, aniž by za to člověk musil pykat.

Zasvěcení - Apul. Met. XI, 22-24. (č. str. 279-281)

Přišlo ráno, slavnostní obřady byly ukončeny, já jsem vyšel ze svatyně. Měl jsem na sobě dvanáct posvěcených říz. Je to sice oděv s dost značným významem mystickým, ale žádný zákaz mi nebrání mluvit o něm, protože ho tenkrát vidělo velké množství lidí, kteří tam byli. Uprostřed chrámu přímo před sochou bohyně byla postavena dřevěná tribuna a já jsem byl vyzván, abych na ni vystoupil. Všichni se na mne dívali, jak jsem byl oblečen do roucha z byssu vyšíváného květy a z ramen mi splýval po zádech až na kotníky drahocenný plášť – ať by ses podíval z kterékoli strany, byly na něm obrazy zvířat v různých barvách, z jedné strany indičtí draci, z druhé hyperborejští gryfové, které svět odlišný od našeho rodí okřídlené jako ptáky. Zasvěcenci říkají tomuto šatu olympijská stola. V pravé ruce jsem držel pochodeň hořící plamenem, hlavu mi krášlil svítivý věnec palmový, z něhož vyčnívaly jednotlivé listy jako paprsky. Když mě tak vyzdobili jako slunce, postavili mě jako sochu, pak náhle odhrnuli záclonu a lidé chodili kolem mne, aby si mne prohlédli. Potom jsem na oslavu svého mystického narození uspořádal slavnostní hostinu – jídlo bylo výborné a zábava příjemná. Třetí den nato se slavnostní ceremonie opakovaly, znova byla uspořádána obřadní hostina a zasvěcení bylo předepsaným způsobem dokončeno.

Zasvěcení

Následně Apuleius popisuje, že se jednalo jen o zasvěcení do tajného kultu bohyně Isidy, následovalo pak ještě zasvěcení do mystérií Osirida a konečně zasvěcení třetí. Tato další zasvěcení však nejsou podrobně popsána, jednotným prvkem však je ona předepsaná doba minimálně deseti dnů čistého života bez masa a vína.

Z Apuleiova popisu je nápadná podoba s eleusinskými mystérii – abstinence masa a vína po dobu deseti dnů. Noční vyvrcholení se silným mystickým zážitkem na hranici života a smrti.

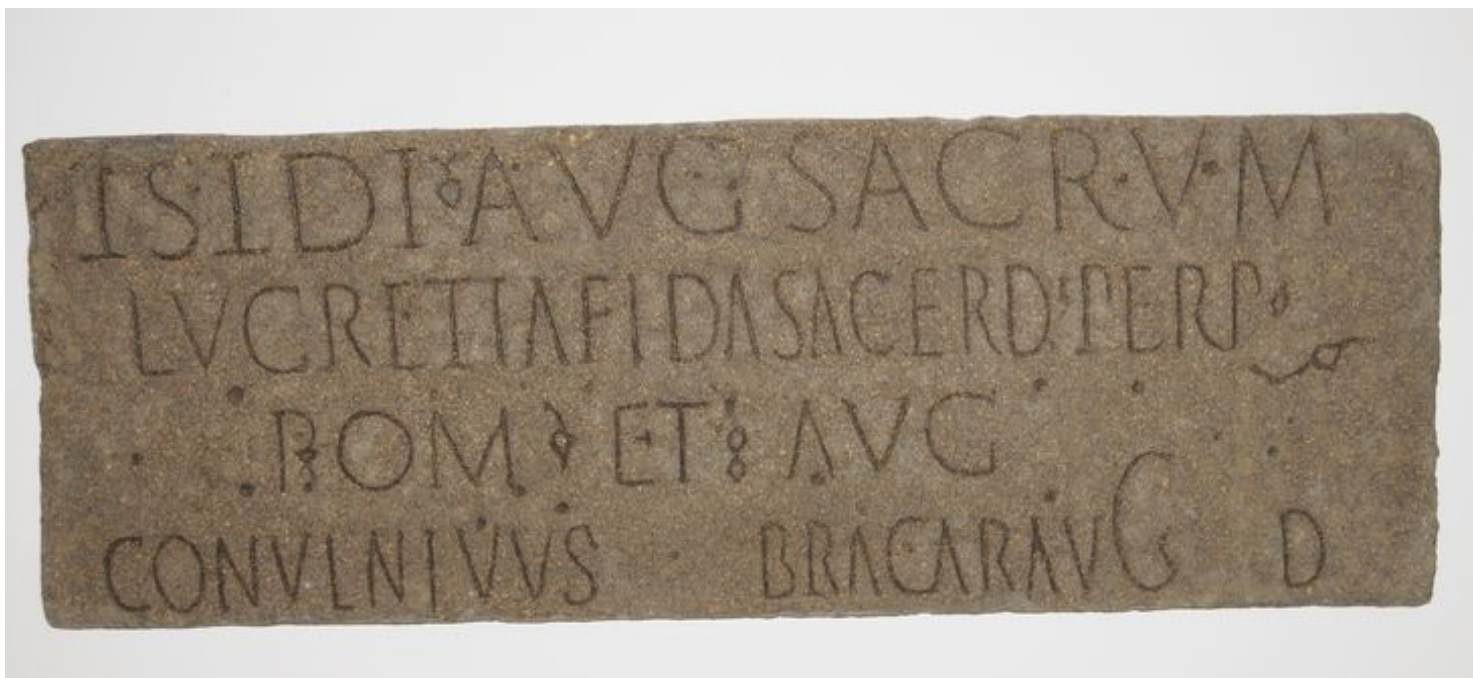
EDCS-15200139; AE 1938, 00063; Řím

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Dolicheno Serapi et [Isidi] Junoni

Jovovi Nejlepšímu Největšímu Dolichenovi, Serapidovi a Isidě Junoně

CIL 02, 02416; Braga/Bracara Augusta; Hispania citerior

*Isidi Aug(ustae) sacrum / Lucretia Fida sacerd(os) perp(etua) / Rom(ae) et
Aug(ustorum) / conventu{s} Bracar(a)aug(ustani) d(edit)*

Vznešené Isidě oběť / Lucretia Fida věčná kněžka / Císařů v Římě / věnovalo setkání
Bracaraugustských (občanů)

CIL 02-14, 00295; Saguntum; Hispania citerior

L(ucius) Val(erius) Fi[dus(?)] / Isid[us] / Pelag[us] / v(otum) s(olvit) l(ibens) [m(erito)]

Lucius Valerius Fidus / Isidě Pelagii (Mořské) / po zásluze postavil a splnil slib

CIL 03, 11157; Carnuntum; Pannonia superior

*Serapi Conser/vatori et Isidi / ceterisq(ue) dis de/abusq(ue) im/mortalib(us) // [[6]] / [[6]] /
[[3]] v(otum) s(olvit) P(ublius) A() S() / cum Fabia Ti/tiana uxore // et Titiano / filio*
Serapidovi Ochrániteli a Isidě / i jiným nesmrtelným bohům a bohyním // postavil a
naplnil slib Publius A S / s manželkou Fabií Ti/tianou // a synem Titianem.

CIL 06, 00097; Řím; 100-300

*[Isidi et Anub]i dis feci/[t 3 A]gatheme/[rus libertu]s(?) / [3 rurs]us(?) hinc reducti VE/
[3]tum*

bohům Isidě a Anubovi postavil Agatheme/rus...

CIL 06, 02305 = CIL 06, 32503; Řím; 1-100

CIL 06, 02305 = CIL 06, 32503; Řím; 1-100

CIL 06, 02306 = CIL 06, 32504; Řím

CIL 12, 04069; Nemausus, Gallia Narbonensis

*Lunae et Isid(i) / Aug(ustae)
sacr(um) / C(ai) Octavii / Pedonis
lib(ertus) / Trophimio sevir /
Aug(ustalis) v(otum) / s(olvit)*

Luně a Isidě / Vznešené oběť /
propuštěnec Gaia Octavia
Pedona / Trophimio, sevir /
Augustalis (člen kolegia šesti
mužů), splnil slib

CIL 13, 08190; Koln/Colonia Claudia Ara Agrippinensium,
Germania inferior

Isidi / Invict(a)e

Neporazitelné Isidě

Závěrem

Ke kultu Isidy zbývá dodat jak její kult skončil. Jak jsem zmiňoval již v minulé hodině, kult Isidy ve středomoří zanikal v podobnou dobu jako ostatní pohanské kultury. Jen ve svém centru ve Philai přežil kult až do doby císaře Justiniána. Některé prvky přešly do křesťanství a vliv egyptských tradic přežil v podobě lokálního svátku na břehu Nilu i v islámu.